

Verslag najaarsbijeenkomst 2003. Gerard Bergsma

De najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op zondag 9 november 2003 in de Fûgelhelling te Ureterp. De bijeenkomst werd voorgezeten door Siep Sinnema. Aanwezig waren 23 leden.

De voorzitter opent de bijeenkomst en heet iedereen welkom. Hij blikt kort terug op het prachtige en warme weer van het afgelopen vlinderseizoen, dat tot laat in de herfst voortduurde.

De Flinterwille heeft een verhoging van de oplage nodig, want 100 exemplaren per uitgave zijn eigenlijk al te weinig, zoveel gegadigden zijn er. Ook musea zijn geïnteresseerd. Onze website www.vlinderwerkgroepfriesland.nl mag zich in een stijgende belangstelling verheugen. Op hoogtijdagen komen er wel 20 à 30 mailtjes via de site binnen. Tot nu toe zijn er (vanaf de start van de website) 12.975 'hits' geweest.

Verder is ons Amerikaanse werkgroep lid, de heer Andree (samen met zijn vrouw), dit jaar bij ons op bezoek geweest. Ze hebben een KNNV-nachtvlinderexcursie meegemaakt in Hemrik en hebben tevens een bezoek gebracht aan het schitterende natuurgebied de Schaopedobbe bij Elsloo.

Dinsdag 4 november is er een studiedag geweest over het Veenhooibeestje in het Dorpshuis te Ravenswoud. Henk en Auke Hunneman hadden namens de Vlinderwerkgroep Friesland een prachtige bijdrage aan het programma van deze themadag in de vorm van een presentatie over de resultaten van onderzoek en monitoring van het Veenhooibeestje in het Fochtelooërveen.

De voorzitter wil de Fûgelhelling bedanken voor het feit, dat we vandaag opnieuw hier onze bijeenkomst mogen houden omdat het Natuurmuseum in Leeuwarden nog steeds in de verbouw zit. De Fûgelhelling is een prachtige plek om te vertoeven.

Luut de Zee, onze penningmeester, is vandaag afwezig in verband met verplichtingen bij SC Joure.

De secretaris heeft afmeldingen ontvangen van Annie Trinks en Johan Meijer. Hij laat de presentielijst rondgaan en meldt nog dat iedereen in de pauze een geactualiseerde leden-/adressenlijst bij hem kan ophalen.

De volgende ingekomen stukken zijn vermeldenswaard: Een uitnodiging voor de themadag van het Veenhooibeestje; het jaarverslag 2002 van de Vlinderstichting; een brief met bijlagen van de Vlinderstichting over monitoring van VSB vlindertuinen op diverse locaties in Friesland (liefhebbers voor monitoring kunnen zich melden bij de secretaris); folders van de Vlinderstichting inzake de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie NVL; uitnodiging van de Vlinderwerkgroep Drenthe om de presentatie van de nieuwe dagvlinderatlas van de provincie Drenthe op 15 november bij te wonen; Ter inzage liggen "Franje" van najaar 2003, het contactorgaan van de secties "Snellen" en "Ter Haar" en de Nieuwsbrief van de stichting Tinea met Faunistische mededelingen.

Dan zijn er nog enkele nieuwe boeken: *Geen tuin zonder dieren* van Rosita Moenen en Frits Bink → Handboek voor het dierenleven in de tuin → Uitgever Schuyt & Co → Prijs € 25,00 → ISBN 90-6097-458-1. *Field Guide to the Moths of Great Britain and Ireland* van Paul Waring en Martin Townsend met 1600 gedetailleerde tekeningen van vlinders (in kleur) van de befaamde Richard Lewington. Het bijzondere aan dit boek zijn de tekeningen van de vlinders zoals ze er in levende lijve uitzien; dus in hun natuurlijke rusthouding → Prijs € 45,95 → ISBN 0-9531399-2-1. *Die Schmetterlinge Badens-Württembergs Band 9 Nachtfalter VII* (Spanners) → dit is het laatste deel uit deze formidabele ‘must-have’ serie → Prijs € 52,90 → ISBN 3-8001-3279-6.

We gaan naar het volgende punt “Ervaringen/mededelingen/eigen inbreng door leden”. Dat zijn er nogal wat. Een uitgebreide ronde langs de aanwezige leden levert een bonte verzameling van (het afgelopen seizoen) waargenomen vlinders op, variërend van een drietal rupsen van de Koninginnepage, Distelvlinders (veel), Gehakelde aurelia’s, Oranjetipjes, Kleine vossen (veel), Oranje luzernevlinders, Kommavvlinders, Bruine vuurvlinders, Eikepages, Kleine parelmoervlinders, Icarusblauwtjes, Argusvlinders (inclusief 3^e generatie), Landkaartjes (inclusief 3^e generatie), Kolibrievlinders (vele waarnemingen van deze dagactieve pijlstaartvlinder door vrijwel de gehele provincie Friesland), Windepijlstaarten (bovengemiddeld veel), Walstropijlstaarten, Rode weeskinderen (*Catocala nupta*).

Jannie Sinnema geeft een kort verslag van de op 18 oktober gehouden bladrijnenexcursie onder leiding van Leo Bot. Er waren circa 10 deelnemers. De inventarisatie leverde 51 microvlindersoorten op, verdeeld over 21 verschillende soorten bomen en planten. Verder somt Jannie nog een aantal bijzondere macronachtvlindersoorten op die in Hemrik zijn waargenomen, zoals *Hoplodrina ambigua*, *Heliothis peltigera*, *Enargia paleacea*, *Mythimna albipuncta*. Tijdens de laatste zomereexcursie op 9 augustus in het Lauwersmeergebied werd een schitterend en gaaf exemplaar van het Blauw weeskind (*Catocala fraxini*) gevangen. Naar nu is gebleken het enige waargenomen exemplaar dit jaar (en afgelopen jaren) in Nederland. De vlucht van deze vlinder doet denken aan die van een vleermuis. Sensationeel om mee te maken.

Judith Bouma laat een foto rondgaan, waarop een compositie van beschadigde vlinders te zien is, die zij afgelopen zomer dood heeft aangetroffen. Heel bijzonder.

Willem de Jong heeft op 9 september op een braakliggend veldje in Leeuwarden een Aardbeivlinder (*Pyrgus malvae*) gesignaleerd.

Henk & Auke Hunneman melden waarnemingen van de volgende macronachtvlinders: *Orthonama obstipata*, *Perizoma bifaciata* (nieuw voor Friesland), *Macdunnoughia confusa*, *Hoplodrina ambigua* (4 exx), *Hecatera bicolorata*.

Andy Saunders heeft de bijzondere spanner *Costaconvexa polygrammata* op 17 mei in het Fochteloërveen waargenomen.

Dit alles en nog veel meer is na te lezen in de laatstverschenen Flinterwille van oktober 2003, pagina 7 t/m 9.

Gerrit Tuinstra signaleerde op de kwelders van de Peazumerlânren en bij Holwerd o.a. de volgende vlindersoorten: *Lacanobia suasa* (ter plekke algemeen), *Apamea oblonga*, *Cucullia asteris* (Monniksuil - soort van zeeaster), *Eupithecia simpliciata* en *Scopula emutaria* (een kustsoort). Op andere plekken ving hij *Peribatodes secundaria*, *Chloroclysta siterata*, een exemplaar van de donkere vorm van *Macaria liturata*, *Rhyacia simulans*, *Apamea menyanthidis* (2^e generatie). Verder somt hij nog enkele andere interessante soorten op: *Euxoa cursoria* (Fochtelooërveen), *Scopula rubiginata*, *Tholera cespitis*, *Tholera decimalis*, *Xestia sexstrigata* (allen Lauwersmeergebied). Bijzonder is de door hem in Drachten waargenomen wespvlinder *Synanthedon formicaeformis* (bekend van wilg). Tevens heeft Gerrit rupsen van de Windepilstaart gevonden bij Drachten (op Haagwinde).

Johan Slagter zag in zijn tuin te Damwoude de Windepilstaart, De Kolibrievlinder, de Kleine parelmoervlinder, de Zilveren maan (vanuit het Houtwiel?), de Oranje luzernevlinder en de Gehakelde aurelia (reeds op 15 maart); voorwaar geen sinecure.

John Boosman verrichtte dit jaar een onderzoek naar eitjes van heidegebonden dagvlindersoorten, zoals het Heideblauwtje, Heivlinder, Kleine vuurvlinder, Bruine vuurvlinder, Hooibeestje, Kommavvlinder en Groot dikkopje. Dit deed hij op zogenaamde ontgrondingsgebieden van de Dellebuursterheide, het Aekingerzand en bij Bakkeveen. Hij werkt aan een afstudeeropdracht. We horen hier nog wel meer van.

Vervolgens laat Siep Sinnema een door hem vervaardigde film zien, waarin achtereenvolgens macrobeelden te bewonderen zijn van uitkomende eitjes van het Groot koolwitje (met bijbehorende 'eet'- en 'smak'geluiden), eitjes van het Heideblauwtje en van de Kleine én Bruine vuurvlinder, de druppelvormige schubben van de Apollovlinder, de getande schubben van de Koninginnepage, een Kolibrievlinder op Phlox, een Sleedoorndpage, een Aardbeivlinder en een wolk *Adela reaumurella*'s (groenmetallieke langsprietmotten).

Anja Kerkhof meldt van het monitoren in de Bakkeveensterduinen en in haar tuin o.a. de Kolibrievlinder, de Kleine parelmoervlinder, de Oranje luzernevlinder, het Icarusblauwtje en grote aantallen Kleine vossen.

Heert Hein Kuipers noteerde zowel in Makkum als in Harlingen de Oranje Luzernevlinder. Tevens zag hij in Makkum de Kolibrievlinder en de Windepilstaart.

Andy Saunders vertelt, dat het boek '*British and Irish Pug Moths*' oftewel de 'Eupithecia's' eindelijk is verschenen. Verkrijgbaar bij Eddy Vermandel (€ 44,00).

Abel Jagersma trof afgelopen jaar op de route van het Harichsterbos bij Balk Gehakelde aurelia's en Oranjetipjes aan. In eigen tuin te Indijk vlogen tot laat in de herfst nog Argusvlinders. Zijn nieuwe vlinderval heeft hij dit jaar eindelijk in gebruik kunnen nemen; daarmee zijn zo'n 84 soorten nachtvinders gevangen. De uiltjes met de niervlekken vindt hij zeer lastig te determineren. Laatste gevangen nachtvlinder was het uiltje *Agrochola lychnidis*.

Hilco Meijer heeft samen met Gerrit Tuinstra gelicht en gesmeerd in Beetsterzwaag; daarbij werd de zeldzame en prachtig getekende uil *Dichonia aprilina* (Diana-uil) gevangen. Op het terrein van de Fûgelhelling liggen enkele ecologisch beheerde terreintjes. Het plan is om er een vlindertuin aan te leggen.

Volgens Siep Sinnema vertelde de heer Andree hem, dat men in Amerika een speciale vlinderval gebruikt voor het vangen van nachtvlinders. Het is een fuik met een buitenmantel. De val bevat een plaat met een bakje waarin een stroopmengsel zit. Eddy Vermandel verkoopt dergelijke fuiken voor € 69,00.

Siep attendeert iedereen erop, dat op de site van de vlinderwerkgroep Friesland → www.vlinderwerkgroepfriesland.nl de gemelde (bijzondere) waarnemingen worden bijgehouden. Zo kan men de actuele stand van waargenomen soorten regelmatig bekijken. Momenteel staan er foto's van rupsen van de Windepijlstaart op de site. De rupsen van deze vlinder blijken behoorlijk variabel van kleur te zijn.

De heer en mevrouw Hoornveld uit Drachten laten dia's zien van een Oranje luzernevlinder en van een bijzondere Kleine vuurvlinder, namelijk forma Schmidtii, waarbij de roodachtig gouden grondkleur van de bovenzijde van de voorvleugels wit is.

Saakje Borger vertelt, dat zij in Limburg voor het eerst van haar leven een Phegeavlinder heeft gezien. Dit betreft een in Nederland zeldzame dagactieve nachtvlinder, voornamelijk voorkomend in oostelijk Brabant en het midden van Limburg, die op de vliegplaatsen in de regel talrijk aanwezig is.

Andy Saunders bespreekt daarna de resultaten van de werkgroep zuidwest Friesland. Met name in Gaasterland werd geïnventariseerd. Onder andere de fraaie spanner *Odontopera bidentata* en de ter plaatse ook niet algemene *Tetheella fluctuosa* werden waargenomen. In St. Nicolaasga waar Andy woont heeft hij tot nu toe 251 soorten nachtvlinders gevangen over een periode van vier jaar. Het afgelopen jaar leverde 25 nieuwe soorten voor hem op, waaronder *Bupalus piniaria* (dennenspanner) en *Spilosoma urticae*. Een nieuwe soort voor Friesland betrof *Ethmia quadrillella*.

Na de pauze is het woord aan Gerrit Tuinstra die iets gaat vertellen over de gegevensverwerking van de Vlinderwerkgroep Friesland. Het begint doorgaans met het maken van aantekeningen in (bijvoorbeeld) opschrijfboekjes tijdens inventariseren. Na de veldwerkperiode dienen gegevens te worden verwerkt. Een diversiteit aan lijsten moet worden doorgeworsteld om resultaten zichtbaar te maken in de vorm van totaaloverzichten, jaarverslagen, beschrijvingen van families, bijzondere vlindersoorten en dergelijke. De vlinderwerkgroep heeft vanaf 1986 tot en met 1998 overzichten van vlinderwaarnemingen in Friesland gepubliceerd. In 2000 verscheen de dagvlinderatlas van Friesland. Vanaf 2000 richten we ons meer op de nachtvlinders. Het ultieme doel is een database vullen met een enorme hoeveelheid records (waarnemingen) van nachtvlinders, zodat we na verloop van enkele jaren een redelijk verspreidingsbeeld hebben binnen onze provincie. Het digitale tijdperk komt ons daarbij goed uit, want met behulp van

computers is gegevensverwerking in een stroomversnelling geraakt. Van digitale aanlevering van gegevens tot digitale verwerking is natuurlijk de mooiste oplossing, maar de werkelijkheid laat nog steeds een gevarieerde aanlevering van waarnemingen zien door middel van lijsten, diskettes, cd-roms enzovoorts. Wij opteren voor aanlevering van gegevens door middel van Excel-bestanden. Er zijn meerdere computerprogramma's die gegevensaanlevering en -verwerking mogelijk maken, zoals (naast Excel ook) 'Access', 'Orde' en andere databaseprogramma's. Dan zijn er nog kaartprogramma's, waarvan GIS (Geografisch Informatie Systeem) en het daaronder vallende ArcView er twee zijn. De keuze voor Excel levert het voordeel op van dezelfde opmaak van aangeleverde bestanden, terwijl met behulp van Access alle aangeleverde gegevens tot één totaalbestand kan worden samengevoegd. Alle historische papieren bestanden worden zo langzamerhand ook ingevoerd in de database. Op dit moment zijn er al zo'n 70 gedigitaliseerde bestanden met dag- en nachtvlinderwaarnemingen verwerkt tot één enkel bestand (database) van 67.000 records. Met behulp van GIS is het mogelijk thema's in lagen op elkaar te zetten en/of ook op kaarten te tekenen (bijv. lijnen, punten, vlakken e.d.) of met kleuren te werken. Kortom, met dit systeem is veel mogelijk. Vervolgens kunnen gegevens uit de database aan zo'n kaart worden gekoppeld en bewerkt. Zo kun je uiteindelijk visualiseren waar een bepaalde vlindersoort voorkomt in Friesland, of in een deelgebied van de provincie. GIS zoekt het op en geeft het weer. Coördinaten (bijv. x en y) kunnen eveneens worden gebruikt/toegepast en worden vertaald in punten op de kaart. Ook fouten in de database kunnen worden opgespoord, bijvoorbeeld records buiten een doelomgeving lokaliseren en eventueel verwijderen. Er kan mee worden ingezoomd en ingerasterd. Er kunnen koppelingen plaatsvinden met topografische kaarten. Van een kilometerhok kan dan zo bekeken worden welke data/records (ook per soort) daaraan gekoppeld zijn vanuit de database. Vlindersoorten kunnen met kleuren worden weergegeven, maar ook met dichte of open cirkels e.d. Verder is het mogelijk foto's of diagrammen aan de gegevens of kaartjes te koppelen. In de zeer nabije toekomst zullen de eerste resultaten met GIS aan de werkgroep worden gepresenteerd.

De rondvraag levert geen bijzonderheden op. De voorzitter dankt ieder voor zijn/haar komst en met name ook de Fûgelhelling en Hilco Meijer voor de gastvrijheid.